

Her på vestsiden af Østre Strandvej er "grønningen sydøst for Kirken", hvor smedehusmændene boede. Bastiansborg lå lidt til venstre for den hvide skelpæl på billedet.

Smede og stenhuggere i Tjæreborg

Af Jens Kusk

I Sydvestjyllands kirker og på kirkegårdene findes endnu en del stenhuggerarbejder fra tiden ca. 1750-1822 i form af epitafer og gravsten, som er udført af to stenhuggere, som egentlig var smede. Deres arbejder findes spredt på egnen fra omkring Ribe i syd, til i nord omkring Lønborg. Deres arbejder er som regel let genkendelige og mange endda signerede. Den ældste af smedene hed Bastian Andresen med tilnavnet Slesvig, han bruger signaturen BASV, mens yngste-sønnen Frands Bastiansen, også med tilnavnet Slesvig, bruger FBS.

I Nationalmuseets bogværk "*Danmarks Kirker*" er stenhuggernes arbejder omtalt grundigt under de enkelte kirker; derfor bringes her blot en liste med opgivelse af sted og sidetal. Opgaven her er kun at fortælle om de to smede og deres familie og hjemsted.

De to smede havde hjemme i landsbyen Tjæreborgs gamle centrum nær ved kirken. Det er først jernbanens komme i 1874 og den senere udvikling som har givet centrum flyttedag op til stationsbyområdet. Men før lå centrum absolut her ved kir-

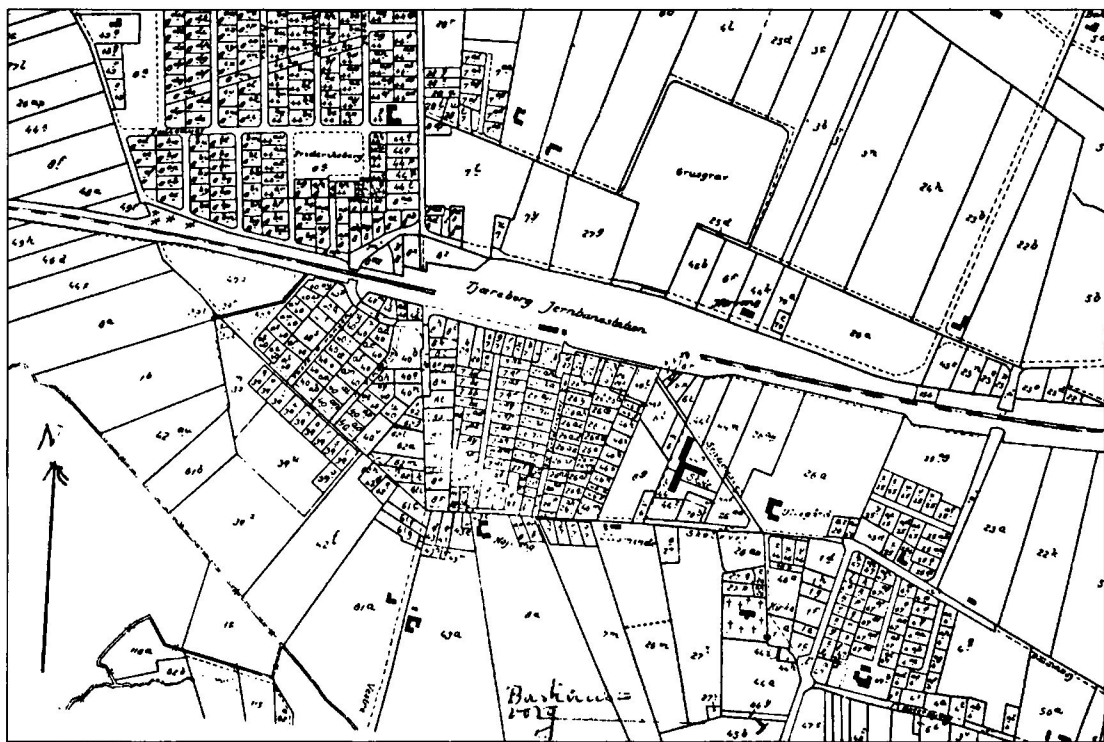
ken. Østerbyvej som nok er landsbyens ældste bebyggelse, og som endnu så smukt har bevaret sit snoede forløb og karakter af landsbygade, krydser her Østre Strandvej og udvides til kirkeplads. Her overfor kirkens indgang - hvor befrielsesstenen nu står - lå byens første skole. Hvor kirkens afstenede parkeringsplads nu er, lå byens forsamlingshus. Området langs vestsiden af Østre Strandvej er nu en åben grønning med kun et par fritstående træer, så udsigten mod kirken er blevet friholdt.

Men her har før i tiden ligget forskellige bygninger, længst mod syd lå den gamle bykro (matr. 65), og derefter mod nord ved et lille vandløb den gamle smedeejendom, som kaldtes Bastiansborg (matr. 45). Videre mod nord lå en del udstykninger

fra matr. 44 heraf også smedehusmænd. Senere kom her en lille ejendom, i hvis stuehus den første brugsforening og senere biblioteksforeningen startede. Til sidst blev hele området til ét stort gartneri (Rosenhøj), før hele området blev frilagt.

Det er ikke muligt i dag nøjagtigt at finde alle de gamle skellinjer og bygningernes form. I tiden før 1844-matriklen er der bl.a. byttet og flyttet skel ofte blot ved mundtlig aftale, evt. skriftligt fæstnet, men uden kort og klare mål.

Alt det er væk, men i nyere tid er her af og til fundet murrester, småting af jern og "smedecinders".

Kort som viser bydannelsens udvidelse og flytning til stationsområdet.

Bastianfamilien

Bastianfamilien synes at være lidt udover det sædvanlige for deres tid. De var dygtige og alsidige håndværkere, men under den tids hårde sociale vilkår måtte de bl.a. søge arbejde rundt om på egnen og havde ofte besvær med at finde et egnet bosted at fæste. Alligevel ses de ofte brugt i tillidshverv, og de ses ofte indgiftet i fremstående bondefamilier på egnen. Navnet Bastian var et på egnen sjældent navn ind til omkring 1700; som en afkortelse af det katolske helgennavn Sebastian, var det måske ikke så populært i et luthersk land da.

Familien havde i mindst et par generationer tilnavnet Slesvig, men det har næppe noget med byen Slesvig at gøre, men skyldes snarest, at man er tilflyttet fra eller har opholdt sig længe i hertugdømmet Slesvig - altså Sønderjylland - og her må huskes at hertugdømmet indtil 1864 gik op til Kongeåen - man kunne altså godt kaldes "*Slesviger*", selv om man var kommet fra et nært sogn. Endnu i dette århundrede er folk blevet kaldt sådan, om man blot var kommet fra Farup. Tilnavne har det også med "*at gå i arv*" - de kan godt holde ved i mindst et par generationer. Når en af de ældste i familien i 1690 beder om at få tildelt en til at føre sin retssag "*fordi han er af fremmed nation og ikke kender til landets lov og ret*", så er det snarest et påskud for at opnå en fordel - selv om lovregler da ofte var forskellige i kongeriget og i hertugdømmet. Smedene ses at have arbejdet vidt omkring, og som de unge har de nok "*været på valsen*" som skik da var. De har sandsynligvis i korte eller længere tid været i Vestslesvig, for en hel del af de to stenhuggeres arbejder minder meget om frisiske forbilleder (Føhr og Amrum især) - netop egne som sognene her havde megen forbindelse med via vadehavssejladsen.

Bastian Andresen, Vilslev (B. den ældre) er den ældste af familien, vi kender noget til, og han må betragtes som stamfader til familiens Tjæreborggren, og er farfar til stenhuggeren B.A.S.V. - det

fremgår af den sag han i følge nedenstående tingbogsnotat rejser ved Hunderup Birk:

*Hunderups birks tingbog 1685 20 nov. fol. 84
For retten fremstode Bastian Andersen i Welfsleff och fremstilled tuende Warsels mend, nemlig Jens Madsen i Welsleff och Hans Jørgensen ibm hiemplet med opragde fingrer och Eed efter Louen at de i Dag otte Dage warsel gaff Anne Sendersdatter i Welsleff med hendis Lauwærge otte och 14 Dages Warsel indtil Sex Ugers Udgang for Domb och Rettegang at holde Angående ***** hindis Sallig Mand hannem på Smed Arbejde schyldig er bleffuen. Sagen opsat i fjorten dage.*

Familien bor da i Sønder Høe i et fæstehus under Bramminggård, men kommer så under noget dramatiske omstændigheder til Tjæreborg, hvor han ses på ekstra-skattemandtallet 1710.

Ellers ved vi ikke så meget om B. den ældre. Hans kone hed Zidse og må have overlevet ham, idet hun i følge Krogsgårds skifteprotokol nr. 25 i 1732 oplader sit hus til en fremmed og går på aftægt.

Bastian den ældre

Bastian den ældre og familien kommer til Tjæreborg, men flytningen skete først efter mange bryderier, retssager og efter et par år med meget trangt kår, hvor selv tiggerposen må bruges.

I Gørding Herreds tingbog 1691 er refereret en sag mellem Bastian Andersen Smed og Bramminge Hovedgård. Der er mange lange indlæg, som er besværlige at læse, men jeg fik dog vist nok fat i det væsentlige.

1690 boede Bastian i et hus i Sønder Høe. Det tilhørte Bramminge Gaard. Men 31. marts om natten brændte huset, og Bastian fik med sin familie husly i Nør Høe, hvorfra han gik til Sdr. Høe og arbejdede, da smedjen ikke var nedbrændt. Grunden og jorden tog han sig ikke af, udover at han tog lidt

afgrøde med sig til Nør Høe. Det var således ikke helt let for Christen Sørensen, fuldmægtig for Oberst Rantzau til Bramminge, at se, om Bastian var flyttet. Christen Sørensen lod huset sætte i stand og ordnede jorden.

Ved den senere vidneafhøring i 1691 udtaler Hans Nielsen, hos hvem de havde lejet sig ind i Nør Høe, at han flere gange opfordrede Bastian til at tage tilbage til huset i Sdr. Høe, "men da swarede baade Bastian Smed og hans hustru, at de wille

icke boe paa den sted for der war saa mange smede på Bramminge stavn og dér war ingen fortieneste for hannem". Imens havde Bastians kone Zidse Andersdatter været på Bramminge og forespurgt, om de kunne få et andet sted at bo. Christen Sørensen foreslog et par steder og spurgte, om de vilde gøre hovarbejde. Zidse svarede, at hun ikke var rask, men de ville give fripenge. Mere kom der ikke ud af den henvendelse.

Den 20. april 1691 ankom Niels Frandsen af Brixbøl, ledsaget af Chr. Hansen af Brixbøl, Morten Ollesen af Skads, Hans Laursen og Laurids Pedersen af Oxwang, til Nør Høe, læssede Bastians bohøve på deres vogne og kørte af sted vester på. Da de var næsten ude af Bramminge Gaards område, mødte Christen Sørensen op med nogle af sine folk og forbød Bastian ulovligt at forlade sit fæstede sted. Bastian spurgte, hvor han da skulle bo, eftersom hans sted jo var overtaget af en anden. Christen Sørensen foretog sig ikke mere den dag, og Skads-folkene nåede til Tjæreborg med Bastian og hans familie.

Men så fulgte en stævning for ulovlig undvigelse fra stedet, og Bastian ansøgte da amtmænd om at måtte få en til at føre sagen, da han ikke kendte noget til landets lou og ret. Selv foreslog han Thomas Nielsen, herredsskriver i Skads Herred.

Det bevilgedes.

Thomas Nielsen var klar over, at Bastians fejl var, at han havde sendt sin kone til samtale med Chr. Sørensen. Opsigelse af fæste krævede 3 gange tinglysning.

Da dette er bragt i orden, begynder den omstændelige sagsbehandling med vidneafhøringen.

Deraf fremgår også, at Bastian kort efter branden havde fremstillet sin ulykkelige situation for tinget, og bl.a. nævnt, at laden var faldet sammen, før de selv slap ud af huset, hvoraf man kunne slutte, at branden var begyndt i laden, og ingen af dem havde i lang tid været der med ild og lys. Tillige at sognepresten Chr. Sørensen Sevel havde udstedt

Frisiske gravsten fra Föhr og Amrum. Foto i Kunstdenkmaler der provinz Schlexwig-Holstein bd. 3 side 33-37. Berlin 1939.

en opfordring til fromme mennesker om at hjælpe disse elendige folk, -- "denne fattige Qwinde -- betyngtet med Liffsfrugt -- som af hart nød og tvungen maa gaae omkring og samle Almisse, mens hendes Mand, som er af fremed Nation, maa her i Egnen fortiene noget til sines ophold".

Desuden er omtalt et tingsvidne fra Skads H.s ting 16. juni. Det gav dog ikke noget nyt om Bastian, men var dennes klage over Chr. Sørensen for ikke at have taget sig nok af Bastians forhold, trods adskillige henvendelser. At sagen rejstes for Skads H. må være, fordi Bastian nu bor i Skads Herred.

Dommen blev afsagt den 6. aug. ved Gørding H.s ting og lød: "at det efter Loven ikke er tilladt nogen bonde at forlade sit sted p.g.a. Ildebrand eller anden ulykke, men dog synes Chr. Sørensen selv at have haft medynk med disse folk, idet han

ikke har krævet, at de skulle vende tilbage og ikke talte om det, før den dag, da de var på vej derfra. Altså sees ej rettere end den gjorde opsigelse bør være gyldig. Dog skal Bastian Andersen Smed skaffe caution på, at al afgift til Kongen og Husbonden af stedet i Sdr. Høe til Waldborgsdag med restancer bliver betalt til tiden -- ellers må hans person undergives arrest."

Men dommen appelleres, og i Gørding herreds tingbog 1692 fol. 175 er der varsel til Bastian fra Chr. Sørensen, fordi han ikke har villet efterleve den landstingsdom, som over ham er blevet erhvervet nov. 1691. "At han med ald sin middel skal tilbage til Johan Ranyzaus stavn, ellers at lide som Rømningsmand". 4. marts 1692 forkyndes Bastian Smed, at han straks skal tilbage til Sdr. Høe eller et andet sted, hvis han har noget at mangle der. Basti-

Nordside:

Stat
Læser een Minut
og faae dig disse Tanker
At du i Dødens Havn
og Strøm skal kaste
Anker
En Kone her er død
paa Liv fra Børn og Mand
Det viser denne Steen
Hvorpaa man læse kand
Her hviler i Herren
MAREN NIELS
DATTER
Fød i Schads 1763
kom i Ægteskab 1779
med Frands Bastiansen
af Tjæreborg
Avlede tilsammen 8 Børn
Fem Sønner og tre Døtre
Døde 1810
Hendes Alder
47 Aar

Sydsiden:

Staae
haarde Helgen Steen
Viis her er begravet
Her hviler de i Fred
Og ingen Møye have
Naar Dommens Dag
skal skee
Vi da faar Gud at see
Vor Been samles maae
Og Ærens krone faae
Salig denne Mand
FRANDS BASTIANSEN
Fød i Tjæreborg 1751
kom i Ægteskab 1779
Med Maren Niels
Datter af Schads
avlede tilsammen
8 Børn fem Sønner
og tre Døtre
Døde 1822
Hans Alder
71 Aar

an svarer, at han kun har 2 tomme hænder og nogle små børn, thi hans eneste ko og 2 får med andet havde Husbonden på Krogsgård ladet skrive for, hvad han derfor havde lånt af penge til den trætte, han og Chr. Sørensen havde haft¹.

Det har været nogle drøje år for familien. Det ses bl.a. i Gørding herreds tingbog Maj - Juni 1691: Her fremstod Thomas Nielsen, herredsskriver i Skads herred (B. bor nu i Skads herred) og beder om hjælp i Bastians sag. Det tilstås af Matt. Worm på "*Hans Excl, Stiftamtmanden vegne*". Men den store velgerning - som det hed - bestod nu kun i et tingsvidne, som gav ret til at gå rundt og tigge i herredet. Det lyder således:

Tingsvidne 24. April 1690, udsted af Hr. Christen Sørensen Sevel

Sognepræst til Darum og Braming sogne
Gørding Herredsting.

At disse meget bedrøuede og Elendige Ægtefolck Bastian Andersen og hans hustru Zidsel Andersdatter af min Annexsogn Braming med deres 4 smaa U-opdragne børn, ere ouf. denne meget større og om nattetide ofr. dem U-lycheligh optændte Ildebrand /: hvoraf er Gud best bekiendt /: hvorved de har mist nu huus og hjem, Korn og Quæg, Klæder og Bohave og ald dieris anden middel og formue, geraaden i største og yderste Armoed og fattigdom, de som tilforn ware wed goed Wæring og Lejlighed og andre U-trængde, og snarere kunde kiære og hielpe, maa nu desverre thage Stawen i haanden og besøge fromme och mischundelige mennesker om en ringe hielp og undsætning, til nogen dieris større og U-løcheligh shades opreisning. Gud gifue de maa finde deres Jesu Christu, som dog formoedes hans mishundelige Guds børn saa willige af dieris Efne til at gifue og med deelle, som dieris Thrang og nødtørfthighed er stoer og sandfærdig til, denne fattige Qwinde som for læseren sig bet...r og er betyngtet med Liffstrug

og har iche lang dag, kand wel sluttis med hvad Angst og forschrechelse hun maatte udgaa gienem ildens Lue opslugt af sin haarde søfn med sine smaa børn gandshe blot og nøgne, kand og efftertenchis med hvad helbred og styrche hun nu(af) hart nød maa gaa omkring og samle Al-misse imidlertid hendes Mand som er af fremed Nation maa her i Egnen fortiene noget til sines underholdning. Hjælper i som hielpe kand og wendter wisselig af slig kierligheds gierning iche skal blifue U-belønnet. Dette sandfærdig og medlidendis contesterer og beder dend Christen læsers tjenstberedwilligste Christen Sørensen Sevel.

Fast: Darum Præstegaard 15. May
1690

I Gørding herreds tingbog findes endnu et notat i sagen:

Gørding Herreds tingbog 1691 maj-juni.

For retten frembstoed Welagtbahre Thomas Nielsen Herridsschri-fuer udj Skads Heridt og fremlagde for det første En Ordre af g. Cancellie Raad Math. Vorm, paa hans Excell:

Stiftamtmanden Wegne udgifven, schrefuen paa stemplet papier en Suplique som lyder udj aldt saaledis,

Høyædle og Welb: Herre Gr. Geheime og Stiftbefallingsmand. Jeg underschrefne fattige mand Bastian Andersen Smed nu boende udi Tierreborg u-gierne maa for hans Excell: allerydmygeligst min større Nød og Trang at ahndrage, det jeg fattige mand hafuer boed nogen tid på Welb: Gr. Obr. Ranzaus stavn under Braming gaard hørende, hvor ald min ringe midler wed sær U-lycheligh Ildebrand afwigte aar lagt udj Ashe, siden hafe Jeg sidet paa erm.

Goedsheris stavn udi et leyehuus Aar og dag og wæret af det afbrendte sted til alle.....til nest

afwigte Philipi Jacobi Dag, og som til paaske sidst afwigte mit Leyemaal war ude, og ingen huusliud længer der maatte nyde, foraarsagis jeg huuswerelse til (min) fattige hustru og smaa børn hwor Jeg brød til dennem med mit Haandwerck kunde fortiene, at ley og som Jeg da leyde Huuswerelse paa Welb: G: Major Frederich Sehested til Krogsgaars hans stafn, har ... forrerm...Weler: Hr. Obr: wed sin fuldmægtig ladedet mig tiltalle for jeg af Stafnen hafer flyt, hworwel Jeg formeener Jeg dertil skiellig og aarsag hafde, Dasom Jeg udj Ringeste maader ey forstaaer Lands Lou og Ret foraarsagis Jeg allerymygeligt at begære mig en persohn matte bestilges, som min sag maatte (antahge), hwor og naar fornøden giøris og udi hwad maade det werre kand, hwortil giøris ydmygt ahnledning paa Thomas Nielsen Schrifuer til Skads Herredsting, slig store Welgierning og Rettens befordring den goede Gud Welsigne, Jeg forb:

Hans Excell: ydmygste ringe tiener, dj. 27 May 1691 B.A.S.S. Tierreborg.ofnskrefne Begæring bewilgis saasom ey sees at dend strider imod Retten og hafe Thomas Nielsen sig saaledis udj denne Sag at forsware.

Ribe ut supra Paa Hans Excell: Stiftamptmandens Wegne

Matt. Worm .

Efter sammenhængen er der jo ingen tvivl om, at det er Bastians sag, men det er skriveren i Skads herred, der fremlægger sagen, da familien nu bor i Skads herred som fæster under Krogsgårds gods (Major Sehested) For os ser det mærkeligt ud, at godsejeren således lader sine stærke solide bønder flytte familien ind på sit gods i modstrid med en landstingsdom. - Vi kender ikke årsagen, ren medlidenhed har det vel næppe været - men det ses dog også, at han i de strenge tider efter Svenskekrigene bringer sig selv i økonomisk uføre for at hjælpe sine forarmede fæstere.

Andreas Bastiansen

Andreas Bastiansen er den næste i slægtsrækkens familiefædre. Han er død i Tjæreborg d. 6/1 1753 og siges da at være 68 år, altså født ca. 1685. Han er søn af den foran omtalte "Bastian den ældre" og maa således være et af de børn, som har været med under forældrenes flytterier og trængsler, til de så endelig - nok med hjælp fra godsejeren major Sehested på Krogsgård - får et boel i Tjæreborg under godset i fæste.

I disse år under Landmilitsen søgte mange unge bøndersønner fra sogn og egn at slippe for de 6 års soldatertjeneste ved at stikke af, især til hertugdømmerne og Vestslesvig.

Vadehavssejladsen dertil var livlig herfra og gav lette muligheder; mange af karlene kendte ruten i forvejen, idet det var skik, når høsten hjemme var i hus, at tage en tur - især til Føhr - for at tjene en god skilling ved at tærskke marskbøndernes korn. I Skads Herreds tingbog 1710 og følgende efterlyses alene fra Krogsgårds gods 26 sådanne "*bortløbne bøndersønner*" - fra hele herredet naturligvis mange flere. De får alle deres dom undtagen "*Bastian Smeds søn*" og en eneste mere "*som også må for Domb forskånes*" - igen et udtryk for, at familien er vellidt på godset, vel af ejeren men måske endnu mere af fogeden.

Andreas Bastiansen vies 7/2 1712 i Darum Kirke til Kirsten Hansdatter af Darum. Ellers ved vi ikke så meget om Andreas; han nævnes som boelsmand, men han har sikkert også været smed, sådan nævnes han et enkelt sted, og derpå tyder også hans store forbrug af "*kultørv*" fra Raunsø Mose. Mosen hørte under Endrupholm gods, og i arkivet der er der ført omhyggeligt regnskab over salget (i skar). Elisabeth Rosenkrants har nok villet have alle indtægter med. Det var sådan, at de små lokale mosers tørv - også f.eks. Opsneum og Tømmerby - var udmærkede til brug i hjemmene, men til at svide "*smedekul*" af kunne kun bruges de sorte, faste, stærkt omsatte klyne fra Raunsø Mose,

hvor der fandtes store områder med sådanne kultørv, som var fri for de løse, dårligt omsatte lag. Her ses, at Andreas sammen med naboen "Bo Smed" (Boe Lauersen) virkelig har været storkunder.

Bastian Andresen

Bastian Andresen Slesvig er født i Tjæreborg 1712 som søn af foran nævnte Andreas Bastiansen. Navnet Slesvig er et tilnavn og skyldes sikkert, at han har opholdt sig meget i Sønderjylland (da her-tugdømmet Slesvig) enten "på valsen" eller måske på fast arbejde. Men han kaldes sådan, og han bruger alle navnenes forbogstaver som signatur på sine stenarbejder, B.A.S.V.

Bastian blev ret sent gift, antageligt er det da han kommer hjem fra ungdommens vandreår og sætter bo i slægtens gamle hjemstavn. Han vies i Sneum Kirke 7/12 1748 og er da altså 36 år. Bru-den er Else Frandsdatter af Allerup.

Han har måske lært en del af stenhuggeriet af sin far eller bedstefar, men det meste har han nok lært under vandreårene især i Sønderjylland; herpå tyder også hans arbejders lighed med frisiske stenarbejder. Hans store produktion af gravminder m.m. begynder i hvert fald først omkring 1750;

måske har han før lavet arbejder i andre egne, som vi ikke har kunnet opspore, mindre ting kan let være forsvundet, og det er også langt fra alle sine arbejder, han har signeret.

Amtsforvalter Jørgen Bruun, Ribe, havde 1733 købt Krosgård og frastykkede omkring 1750 en del parceller fra sognets næststørste gård (den senere matr.15) og herfra fik familien en parcel på godt 2 skp. htk. som ser ud til også at omfatte den gamle fæstelod, og senere købes yderligere et par lodder. At det er Bastian og hustruen, som bebygger loddet, fremgår af det skøde som i 1779 fører ejendommen videre til sønnen Frands².

Det er herfra, der i tiden omkring århundredets midte drives smedje og samtidig stenhuggervirksomhed med leverance af gravsten og epitafier til en vid omegn. De senere år drives virksomheden med hjælp af sønnen Frands som også hjælper sin mor med driften i de år, hun er enke.

Bastian dør 1770, 58 år gammel. Skiftet (Krosgårds skifteprotokol 1770 fol. 279) De efterladte er hustruen Else og to døtre og to sønner. Skiftet (Krosgårds skifteprotokol 1770 fol.279) viser et efter tidens forhold ret velstående bo:

Skifte efter Bastian Andresen 12/11 1770:

Bygningerne tilhørte efter fæstebrevet beboerne. Der er 6 fag til beboelse, 4 fag lade og ko-

Den gamle vindfløj på gården Karl Jensensvej 10.

Den stærke rævesaks på gården Karl Jensensvej 7.

hus, 8 fag smedje og bryggers. Af besætning er der: 1 sortbroget ko, 1 do med kalv og en liden kalv.

Indboet registrerer: 1 liden Sølvbæger med fod under, 2 skeer mærket B A S V og E F D (sådan noget fik man til sit bryllup), 1 messingfad, 2 gl. messing lysestager, 5 små gl. messingplader og 4 små slette do, 1 gl. strygejern, 1 gl. brøstfældig kaffekande, 2 små gl. trakter, 1 gl. kobber grukeddel, 1 liden håndkedel, 1 liden tragt, 1 gl. fyrfad, 1 gl. træpot, 1 liden smørfad, 2 små skeer. Glas og stentøj 1 gl. krus, 2 små glas, 5 bottlier, 2 små skeer, 1 saltkar.

I dagligstuen: 1 steen bordplade med aske-træs underbord, 1 grønmalet hængeskab, 3 stole, 1 fyr mælkeskab. I stuen 2 små gl. borde med over og underbord, 2 gl. ege kister med lås og nøgler, 1 ege skrin, 1 fyr hængeskab, 1 senge-sted af fyr, 1 syskrin, 1 madæske, 1 garnvinde, 1 spinderok, 1 haspetræ.

I køkkenet er der kun det sædvanlige, men bl.a. en vandtønde og 2 halve øltønder.

Den salige mands liv og gangklæder: 1 sort klædes kjortel m. vest og bukser, 1 blå klædeskjortel m. do. vest med sølvknapper og sorte skindbukser til, 1 hvid klædeskjortel (er vendt), 1 brun klædes vest, 1 pr. gl. sorte skindbukser, 3 par strømper og 1 par sko, 4 halsklude, 6 gl. og nye skjorter.

I smedehuset: 2 ambolte og ellers det sædvanlige, men også en del træværktøj.

Til stede var: enken Else Frandsdatter og deres børn, 2 sønner og 2 døtre. Formuen udgjorde 157 rdl. 3m. 15 sk., da udgifter var fradraget 144 rdl. 3m. 15 sk. til arv. Enken fik 70 rdl. 2m. 10 1/2 sk. Sønnerne fik hver 23 rdl. 2m. 15 sk. Døtrene hver 11 rdl. 4m. 7 1/2 sk. Omk var 3 rdl. 4m. 10 sk.

Frands Bastiansen Slesvig

Frands Bastiansen Slesvig, sønnen, hjælper også sin mor, da hun som enke driver virksomheden videre. Frands er født 1751 og må således have været 28 år, da han efter faderens død kommer hjem og hjælper moderen. Han har også tilnavnet Slesvig, og bruger alle forbogstaverne FBS som signatur på de stenarbejder, han signerer. Måske er tilnavnet blot "*arvet*" efter faderen, men alt tyder nu på, at også han har været "*på valsen*" i de unge år, og da nok også i hertugdømmerne - hans arbejde bærer også præg af frisisk.

Det er først 9 år efter faderens død, at Frands får skøde på ejendommen, som da er forøget til 400 i htk. Det hedder derom "*4. Juledag oplod enken Else Frandsdatter sin ejendom til sin søn Frands, som i nogle år trolig har arbejdet og hjulpet mig på min ejendom Bastiansborg, som min salig mand selv har opbygget og tillige med mig haft i brug og fæste*". Det ses her, at det er familien selv, som har givet ejendommen navn. Else skal have aftægt og efter hendes død, skal datteren Anne Marie have hendes gangklæder og et par lagner.

Man lægger mærke til, at Else selv underskriver og med fast og smuk hånd. Else dør ind under jul 1810 (21/12).

Frands bliver viet 29/12 i Skads Kirke med Marie Nielsdatter af Schads; hun er født 1763 - altså en ung brud. Det er også her en af egnens fremstående bondefamilier, som giftes ind i smedefamilien; brudens far er iøvrigt fætter til brudgommen.

Et eksempel på Frands Bastiansens formåen som stenhugger kan ses på Tjæreborg kirkegård sydøst for koret (Det var i ældre tid skik, at hjemmene fik deres gravplads anvist efter hjemmenes beliggenhed i sognet, og Bastiansborg lå, som det da hed "*i en grøn toft sydøst for kirken*"). Stenen er et minde over både Frands selv og hustruen. Det er ikke almindeligt, at folk selv udfører deres gravsten, men stenen her er utvivlsomt udført af

Værkstedets stenaarbejder

Når der her forsøges opstillet en liste over de vigtigste arbejder her på egnen af de to stenhuggere, så er den ikke komplet. Alle arbejder er næppe fundet, mange sten er genbrugt som trappesten og gulvfliser - især i kirker; genbrug som gravsten er også sket, og meget er blot kasseret. I Nationalmuseets bogværk "Danmarks Kirker" er gode oplysninger givet under de enkelte kirker og med sidetallet herfra opgivet. Efter stenens nummer herfra er evt. signatur opgivet (BASV=B og FBS=F).

Sogn/Kirke	Omtale i D.K. side	Sten eller epitafs nummer i kirken.
Ribe Domkirke	631	Gravst. nr. 92 -B
Ribe Kattrina	801	Gravst. nr. 27 og 28
Jerne	973-994	" nr. 5 og 7-10 B
"	998	" nr. 11 -13 F
Varde Jakobi	932	Epitaf nr. 3 og nr. 4
Ovtrup	1154	Epitaf over Rasmus Bondesen og gravst. nr. 2 B
Thorstrup 1416		B. lægger stengulv - ?
Horne	1464	Gravst. fra 1760 af B-genanv. senere for L. Thom.
Ansager 1590		Epitaf nr. 2- uden sign men sikkert F
V. Nykirke 1740		Epitaf tilskrives F men er usigneret
Årre	1799	Gravst. nr. 3+4, kun nr. 4 sign. begge F
Tjæreborg	1873	nr. 3 tilsk. B og nr. 4 tilsk. F begge usigneret kirkegårdsminde over F selv og hustru
Skads	1904	Epitaf over Jørgen Bruun til Krogsgård og hans fæstebonde L.Hansen(!) F
Brøndum 1958		Epitaf over pastor Klagenberg tilsk. F og gravst. nr. 3 og 4 sign. F
Alslev	2027	" nr. 2 og 3 sandsynligvis fra Tjæreb.
Guldager 2091		Epitaf nr.1 efter forlæg af B. Gravsten nr.1 og 2 af F. En del uidentificerede muligt også fra Tjæreborgværkstedet.
Sønderho 2190		I kirken er gravst. nr. 2 og 3 sign. B. nr. 6 af F Ude er nr. 3 og 6 sign. af F. Der er mange noter med henvisning til bl.a. frisiske sten.

I Ringkøbing amt findes i Sdr. Bork en epitaf fremstillet af BASV desuden i Lønborg fem gravsten af FBS. I Sønderjyllands amt er der ikke foretaget en eftersøgning af Tjæreborgværkstedets sten, idet registrering ikke er så omfattende, og det kan være svært at udsønde de lokale mestre, som også har brugt frisiske forlæg.

Frands selv; hustruen døde 1810, Frands først 4/12 1822 - dødsdagen for Frands må altså være tilføjet af en anden, vel sønnen Bastian.

Det minde, Frands valgte til sig selv og hustruen, er den smalle dobbeltsidede stele, der ligesom en del af faderens sten nok er inspireret af frisiske som de ses især på Føhr og Amrum. At bruge begge stenens sider er ikke almindeligt her på egnen; en enkelt ses på Rømhø, en "*kommandørsten*" og en enkelt på Sønderho, men den sidste skyldes Frands selv. Stenen har under den svejfede overkant teksten anført i højovale bladkranse med fine reliefhugne bogstaver. Smalkanterne har en rille, der fejlagtigt er opfattet som støberand, men der kan ikke være tvivl om, at stenen er udhugget - ikke støbt. Stenen kan nok ses som et sidste punktum på to generationers omfattende stenhuggervirksomhed i Tjærborg.

Bastiansborg og familien i nyere tid

Det gamle Bastiansborg nedlægges eller flyttes ihvertfald, og efterkommerne spredes ud i egnen, men tættest i Sydvestjylland. Her er kilderne let tilgængelige, og der findes også mange anetavler og slægtsbøger, hvor de gamle smede/billedhuggere optræder i de ældre led.

Her vil det være let for interesserede at finde de søgte navne og data; en del vil, når de søger i deres slægts fortid, opdage, at de gamle stenhuggere også er blandt deres egne forfædre (som det er overgået den, der refererer dette).

Lidt om efterkommere og virksomhedens udvikling/flytning medtages dog her som lidt forbindelse til nutiden:

Frands' søn Bastian Frandsen havde overtaget stedet og virksomheden før faderen døde i 1838, og ved en auktion 1848 overtager Anders Jensen stedet, som havde fået tilkøbt et parceller nord i byen. En ny Frands B. fortsætter dog i nogle år familiens smedevirksomhed som lejer i det gamle Bastiansborg ved kirken.

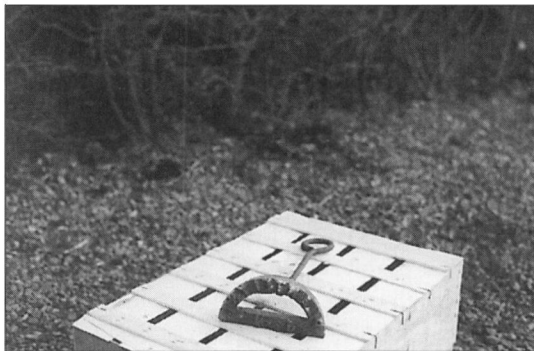
Så forsvinder den gamle Bastiansborg og dens smedje, men på en af de tilkøbte lodder (matr.45 d) opstår en ny smedevirksomhed, hvor der lige til nu har boet smede (Sneum-vej 2). På den anden tilkøbte lod (matr.40 b) er det Anders Jensen, som bygger de første huse, V. Strandvej 7, hvor der nu er mekanikerværksted. Efter et par hurtige ejerskifter bliver Søren Fredriksen Mose ejer af ejendommen, han driver landbruget, men som bygmester er håndværket nok det vigtigste. Da Søren Mose dør i 1924, får familien anvist Bastianfamiliens gamle gravplads sydøst for koret, som de gamle skikke påbød. Det er forklaringen på, at den fine gravsten over Frands Bastiansen stadig står i kanten af hækken om graven for Søren Mose og hans efterkommere.

En kendt og anset mand af Bastianfamilien var gårdmand, skolelærer og kirkesanger Bastian Andresen, han var den første uddannede lærer i sognet, og lærer her i 1819-56 (*1/9 1785 d. 25/2 1861). Skolen blev afholdt i hans egen gård, som lå, hvor der nu er kontor for Varde Bank (Kærvej 4). Det ses også, at han var blandt de fremsynede folk, der var med til at starte landingsbroen i Hjeriting - det første forsøg på at starte vestkysthavnen Esbjerg. Han er den eneste i sognet udover proprietær Niels Hansen på Krogsgård, som tegner aktier i det nye foretagende³.

Blandt familiens efterkommere er der folk af alle stænder og erhverv, og det er gået dem som i andre slægter - nogle har nået meget, andre har måttet affinde sig med jævne kår - eller mindre.

Til en af de sidste grupper må vel regnes Niels Frandsen - søn af smed Frands Bastiansen i Tjærborg. Han var smed og indsidder i Allerup. Dødsårsagen var "*drukning i vejgrøften mellem købmand Jens Chr. Sørensen og byen*". Byen er det gamle Allerup, og købmanden boede Allerupvej, nu nr. 22.

N. Frandsen var smed i Allerup og blev kaldt "*Basse Smed*". Han ser ud til at have haft en noget

Brændejern også på gården Karl Jensensvej 7.

trang tilværelse, men han har nok arvet en del af familiens snildhed i sit fag.

Agnès Andersen fortæller herom, at han har smedet den fine vindfløj, som endnu pryder laden på Niels Andersens gård (nu Karl Jensensvej nr. 10). Modellen fik smeden ved at klippe figuren ud af en cikoriekarton, som tjenestepigen så holdt foran tællelyset, mens han så tegnede forstørrelsen på væggen bagved⁴.

Endnu et par eksempler på smedens formåen og fingerfærdighed kan nævnes.

På "*Kuskgården*" (Karl Jensensvej 10) findes også et par ting, som Frandsen har lavet, og som ejeren Åge Ulv har ment bør blive på gården. Det ene er et brændejern, som en tidligere ejer - den gamle J. Kusk - fik lavet til at mærke låget på hans smørdrutler med; rundt i kanten står hans navn, og på tværs står "*Plantelyst*", som gården da blev kaldt. Den anden ting er en meget kraftig rævesaks - som ulykkeligvis kom til at koste den gamle afholdte gårdhund en pote.

En søn fra gården blev gårdmand i Tjæreborg. Naboer her undrede sig over, at han selv kunne beskære sine hestes hove, brodde dem, smede søm og lodde mm. Det skyldes at Basse smed gik meget og hjalp på gården, og der lærte han den halvstore dreng disse færdigheder⁵.

Kilder

Kilden til denne beretning om de to gamle stenhuggere er først og fremmest eftersøgning og afskrifter i Rigsarkivet foretaget af lektor Hedvig Lauridsen, København - Det havde ikke været muligt at samle denne beretning uden denne værdifulde hjælp. Det vil vi gerne sige rigtig mange tak for.

Af trykte kilder er især benyttet Nationalmuseets store bogværk "*Danmarks Kirker*". Også tidsskriftet "*Fra Ribe Amt*" er benyttet, såvel som den lokale sognehistorie "*Tvillinge-sogne af Gest og Marsk*".

Jens Kusk, f. 1913, fhv. gårdejer, Jens Kusksvej 1, 6731 Tjæreborg. Medforfatter til Sneum-Tjæreborg bogen. Har tidligere skrevet i "*Fra Ribe Amt*".

Noter:

1. Det ses her, hvordan mælk fra en ko og ulden fra et får er helt afgørende for en familys overlevelse, og at det også her er godsejeren, der støtter familien.
2. Godsejeren Jørgen Bruun støtter familien, og det skyldes vel ham, at Bastian får leverancen af epitafiet over svogeren Rasmus Bondesen i Ovtrup kirke.
3. Se side 102 i HJULDAMPER OG LANDINGSBRO. Esbjerg 1988
4. Fortalt af Agnes Andersen, som har været kone på gården.
5. Fortalt af Hans Kusk, som blev gmd. i Tjæreborg.